

Öt esztendő

D. Preat, az angol alsóház tagja nemrégiben nagy tanulmány keretében mutatott rá a most dúló háború okaira és előzményeire. Az író különben ellenzéki magatartású és erősen támadja Chamberlain és csoportjának politikai irányát. A cikket teljes terjedelmében helyszűke miatt nem közölhetjük, de különben sem értünk egyet egyes kitételeivel. Az alábbi közleményt csak érdekessége miatt adjuk olvasóinknak.

A legutóbbi öt év alatt Franciaország és Anglia dolgoztak legtöbbet azon, hogy a Népszövetséget lehetővé tegyék.

Oroszország 1934 szeptemberében lépett a Népszövetségbe. Ugyanabban az időben folytak a tárgyalások a francia-orosz és csehszlovák-orosz kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötésére. Az utóbbit úgy kötötték meg, hogy csak abban az esetben lép érvénybe, ha Franciaország is eleget tesz kötelezettségeinek és megtámadás esetén támogatja Csehszlovákiát. Meg kell még említeni, hogy ez a szerződés minden ország számára nyitott ajtókat hagyott, — még Németországnak is. Anglia nem akart a tárgyalásokon résztvenni és ugyanígy tett Lengyelország is, annak ellenére, hogy az egyezmény a Népszövetség szellemében jött létre. (Mi nagyon jó tudjuk, hogy miért tanusított Anglia annak idején elutasító magatartást. Az egyezmény tulajdonképpen a brit világuralomra törekvéssel szemben jött létre és a franciák kezdeményezésére, mivel félték az egyre hatalmasodó angol befolyástól. Szerk.)

1935 februárjában megújították az Anglia és Franciaország közötti szövetséget és közös nyilatkozatot adtak ki, mely szerint Anglia nincs érdekelve a keleteurópai eseményekben.

Ugyanebben az évben két halálos csapás éri a Népszövetséget. Ezek az események ismét bebizonyították, hogy a nyugati demokráciák nem gondolnak komoly ellenállásra az egyre erősödő fasiszma szemben. Az egyik az angol-német tengeri egyezmény, a másik Abesszinia megtámadása. A tengeri egyezmény ugyancsak meglepte a nyugati világot. A franciák erősen bírálták Anglia eljárását, de az angolok nem sokat adtak erre a véleményre. Az egyezmény nagyon megerősítette a hitleri Németország helyzetét éspedig alig néhány hónappal azután, hogy lábba tporta a versaillesi szerződés azon rendelkezését, mely szerint Németország nem tarthat katonaságot. Az abesszin háborút és a konzervatívok magatartását ezzel a háborúval szemben nem kell részletesebben leírni, mivel ez úgyszólamint ismeretes a széles közönség előtt. Az egész idő alatt Oroszország magatartása teljesen megfelelt a Népszövetség szellemének. Minden kötelezettségét teljesítette, beleértve a szankciókat is.

Ezután következett Spanyolország. Oroszország előtt teljesen tisztán állott, hogy az angol nemzeti kormány nem akarja a fasiszta hatalmakat megsérteni és inkább kész arra, hogy a kollektív biztonság rendszerével együtt a legelemibb nemzetközi előírásokat és rendelkezéseket is felborítsa. Spanyolország tragédiája és

a nép által törvényesen megválasztott alkotmányos kormányának megsemmisítése, mely a fasiszta beavatkozók műve volt, akik Anglia hallgatólagos támogatását élvezték, — nemcsak Spanyolország, hanem a mi szerencsétlenségünk is lett. Mindez annyira közel van és annyira élénken él még emlékezetünkben, hogy erről kár bővebben írni. Ez is nagy hatást gyakorolt az oroszokra.

1937 júliusában, Japán Kína elleni támadása után, Brüsszelben összehívták a Kilenchatalmi Szövetséget. Semmiféle akciót nem indítottak, mert az egybegyűlt hatalmak nem is akartak komoly intézkedéseket tenni és Amerika, valamint Anglia egyes befolyásos körei abban reménykedtek, hogy Kína hamarosan kiszeneved. Oroszországot is meghívták erre a konferenciára. Egyes diplomaták azt tanácsolták neki, hogy tegyen lépéseket Japán ellen. (A többiek persze ilyesmire egyáltalában nem gondoltak. Szerk.) Ha ez a konferencia nem is hozott megoldást, Oroszország kormányának annyi haszna mégis volt, hogy tisztán állt előtte: egyes hatalmak Oroszországot minden erővel a háborúba akarják sodorni. Másszóval: ama bizonyos gesztenye már kilátszott a parázs-ból.

A brit politika iránya 1938-ban, de különösen az állandó engedékenység semmiképen sem találhatott Oroszországban tetszésre. Oroszország minden erőfeszítése, hogy a kollektív biztonság után fenntartsa, kollektív ellenkezésre talált. Ausztria elfoglalása után így például azt az orosz ajánlatot, hogy a béke kollektív megmentése érdekében becsületes és félreérthetetlen álláspontot kell képviselniök a nagyhatalmaknak, március 24-én Chamberlain kormánya elvetette, mert nem elég célszerű. 1938 tavaszán Oroszország mozgósított. Kalinin május 11-én, Oroszország washingtoni követe pedig augusztus 25-én kijelentette, hogy a Szovjetunió minden körülmény között betartja Franciaországgal és Csehszlovákiával szembeni kötelezettségeit, mégpedig az egyezmény szövevény értelmében és hogy „a támadókka] szembeni erélyes magatartás a mostani nemzetközi feszültség egyetlen elintézési módja.“ De ezek a kijelentések süket fülekre találtak. Szeptember 2-án ajánlatot tett a szovjet kormány, amit 11-én Genfben megismételt, hogy Szovjetország, Anglia és Franciaország Csehszlovákia érdekében közös demarsot intézzenek a Népszövetségi alapokmány 11-ik paragrafusá értelmében a támadónak. Erre sehonnan sem jött fejelet.

München az oroszok úgy tekintették (és jogosan), hogy Anglia, Franciaország és a két tengelyhatalom négyes szövetséget akar létrehozni a Szovjetunió ellen.

Mindez azt bizonyította, hogy Chamberlain, valamint a francia kormány egyáltalában nem akarnak komoly együttműködést a szovjet kormánnyal és eszük ágában sincs, hogy a Népszövetségből tekintélyes testületet teremtsenek. Arra sem gondolnak komolyan, hogy a fasiszmusnak ellentálljanak, mivel százszor inkább választják a fasiszmust, mint a szocializmust.

De Oroszország, mint a továbbiakból is kitűnik, még sokáig nem veszette el reményét.

Magától értetődik, hogy az oroszok a dolgokat nem a mi, hanem a saját szemükkel nézik. Oroszország nem miértünk van a világon, nem köteles a mi érdekeinkért harcolni. Ez világos. Épp ezért és az előbb felsoroltak miatt Oroszországnak saját útjain kellett tovább haladnia. A maga érdekeit kellett védenie, tekintet nélkül arra, hogy tetszik-e ez nekünk, vagy sem. De ő még mindig azon dolgozott, hogy valamiképpen utat találjon felénk és ebben a kitartó törekvésében még az 1938 szeptemberi (München) események sem ingatták meg, sőt Csehszlovákia teljes megszállása sem, mert még ezek után a sorsdöntő események után is hajlandó volt velünk együtt dolgozni és szövetséget kötni a fasizmus ellen.

Az, ami 1939 márciusától szeptemberig lejátszódott, ismeretes az olvasók előtt, de mindamellett nagyon sok olyan esemény történt, melyről bővebben kell írni. Mindenki, aki bátran mer a tények szeme közé nézni, belátja, hogy a mi kormányunk sokkal inkább a fasizmussal akart szövetségre lépni, mint Oroszországgal.

A brit közvélemény az orosz szövetség mellett volt. Épp ezért a kormány nem mert nyíltan kiállni, de titokban és a háttérben mindig a fasisztákkal való szövetségért dolgozott. (Akkor sem lépett volna ki nyíltan, ha történetesen nem kell tartania a közvélemény nyomásától, mivel nemcsak az volt a kérdés, hogy melyik hatalmi csoporttal kössön szövetséget, hanem az is, hogy, a németeket egyenesen az oroszok ellen készítse. Épp ezért volt szükség a titkos és ravasz üzemekre, az igazi célok eljérendőzésére és a Szovjetunióval folytatott látszólagos tárgyalásokra. Így egyrészt a közvéleményt nyugtatta meg, másrészt a szovjetkormányban igyekezett olyan benyomást kelteni, mintha komolyan szándékozna vele egy szövetség keretében a fasizmus támadásának ellentállni. Így akarta ugyanis a háborús terheket és veszedelmet közvetlenül a Szovjetunióra áthárítani. Szerk.) Ezért folytat tárgyalásokat a szovjet kormányral arra törekedve, hogy ezek a tárgyalások ne vezessenek eredményre. Ugyanakkor tárgyal Németországgal az ú. n. megbékélés érdekében, közben arra törekszik, hogy a tárgyalások eredménytelenségének okait Oroszországra kenje. Az, aki ebben az időben a Timest naponta olvasta, tiszta képet nyerhetett arról, hogy tulajdonképpen mi is történt.

Március 15.-ével kellene kezdenünk, de hogy kormányunk politikájáról tisztább képet nyerjünk, vissza kell térnünk a március 9-től 13-ig terjedő időközre. Az egész sajtó — Chamberlain kezdeményezésére — nagydobbal hirdette, hogy a nemzetközi helyzet lényegesen megjavult és már egy újabb leszerelési konferenciára van kilátás. Felelős tényezők egy új „arany korszakról“ beszéltek. Ennek a sajtókampánynak az volt a célja, hogy az angol közvéleményt elaltassa. Több, mint diplomáciai fogás azonban az, hogy egy aktív miniszter abban az időben „arany korszakról“ beszéljen, különösen akkor (március 8.-án), amikor már az egész kormány tudta, hogy mit szándékozik Hitler tenni Csehszlovákiában.

Hitler március 15.-én vonult Csehszlovákiaába és ezzel nyíltan megsértette azokat a garanciákat, amelyeket a müncheni tájálkózón résztvett hatalmak nyújtottak a cseheknek. Másnap Cham-

berlain a parlamentben úgyszólván szó nélkül haladt el az események mellett. Nem érdektelen azt is tudni, hogy pont ebben az időben folytattak tárgyalást a brit ipar képviselői a német gyárosokkal az angol és német ipar offenzív-deffenzív szövetségéről, mely tulajdonképen Amerika ellen irányult.

Chamberlainnak ilyen magatartása a közvélemény megbotránkozását vonta maga után. Így azután Birminghamben kénytelen volt kissé korrigálni magatartását és élesebben beszélt Hitler ellen, de a két nemzet iparosainak tárgyalását azért nem szakították meg, csak elhalasztották.

A moszkvai angol követ március 18-án megkérdezte a szovjet kormányt, hogy milyen álláspontot foglal el Németországnak Románia elleni támadó szándékaival szemben. Az oroszok válaszukban egy konferencia összehívását ajánlották, melyen részt vennének Anglia, Franciaország, Oroszország, Lengyelország, Románia és Törökország. Ezen a konferencián meg kellene határozni azokat az intézkedéseket, amelyeket egy ilyen támadás esetén közösen foganatosítanának. Erre a fényes ajánlatra, melyen a béke kérdése fordult meg, a mi kormányunk ezt felelte: „túl korai“.

Időközben Hitler, március 22-én elfoglalta Memelt. Danzig is veszélybe került. Chamberlain akkor adta Lengyelországnak a végzetes garanciát és emellett sem együttműködést nem kért, sem Oroszországgal nem folytatott semmiféle előzetes tárgyalást, annak ellenére, hogy nem volt valami nehéz bejátni, hogy Lengyelországnak határos segítséget csakis Oroszországgal egyetemben lehetett volna nyújtani. Mindjárt azután, április 1-én a Times vezércikkében Oroszországot meg sem említve, a Lengyelországnak adott garanciával foglalkozik és minden sorában tudtára adja Németországnak, hogy „szabad megbeszélések útján“ mindent megkaphat.

Az események gyorsan alakultak. Április 7-én Mussolini Albániába tör. Chamberlain garanciáját kiterjeszti Görögországra és Romániára. Most sem tanácskozott Oroszországgal. Nyolc nap múlva Chamberlain az angol követen keresztül megkérdezi az oroszokat, hajlandók-e ők is garantálni Lengyelország és Románia épségét. Moszkva feleletében április 17-én ismét ajánlatot tesz. Anglia, Franciaország és Oroszország kössenek hármass egyezményt, mely nemcsak egyes országokat védene, hanem általában mindenféle támadás ellen harcolna. Kormányunk erre az ajánlatra három hétig egy szót sem válaszolt. Közben a Timesben ismét megjelent egy cikk, mely Hitlert bátorította, néhány nap múlva pedig kínos helyzetet teremtett az angol követ visszatérése Berlinbe. A Times szerint „ez még magát Berlint is meglepte.“

Május 3-án Chamberlain belső barátja a Timesben levelet ír, amelyben a Németországgal való kibékülés mellett száll síkra. „Új München a levegőben lógott.“ Május 5-én pedig, amikor a parlamentben egy képviselő megjegyezte, hogy jó lenne, ha Chamberlain személyesen összeköttetésbe lépne Sztalinnal a béke ügyének megtárgyalása végett, Chamberlain úr gúnyosan ezeket mondta: — Az igen tisztelt ajánlattevő úr egyben talán azt is

megmondhatná, hogy kivel kell érintkezésbe lépnem, mivel az ottani személyiségeket mostanában nagyon gyorsan váltogatják

Végül is május 9-én a brit kormány átnyújtotta válaszáat az orosz kormánynak április 17-én tett ajánlatára. A válasz nem is említi meg a hármass egyezményt. Az orosz kormány erre adott felelete kihangsúlyozza, hogy az egyoldalú garancia, melyről az angolok beszélnek Romániát és Lengyelországot illetőleg, egyáltalában nem tesz említést arról, milyen segítségben részesülne Oroszország Anglia és Franciaország részéről, ha háborúba keveredne kötelezettségeinek teljesítése folytán.

Abban az estében, ha Németország Lengyelországot megtámadja, a háborúnak minden terhe Oroszországra hárul. Az események később meg is mutatták, hogy mikor Németország minden erejével Lengyelországra vetette magát, nyugatról sem közvetlen, sem közvetett segítség nem érkezett. Ezért az orosz kormány szerint, ha tényleg komolyan meg akarják akadályozni a támadást, akkor hármass katonai szövetségre van szükség és garantálni kell az összes államok épségét, kezdve a Balti tengertől le egészen a Fekete tengerig. Végre május 27-én, Prága elestét követő tiz sorsdöntő hét után, a moszkvai francia és angol követek megbízást kaptak a hármass szövetség megkötésére irányuló tárgyalások megkezdésére. Garanciát azonban még mindig csak Lengyelország és Románia kapott és a balti államokat kihagyták. Rajtuk keresztül pedig Németország könnyen megtámadhatna volna Oroszországot.

A tárgyalásokat egy francia újságíró a következőképen jellemezte: „Az oroszok brit nyíltsággal tették meg ajánlataikat, a britek pedig keleti köntörfalazással válaszoltak“. De amíg a tárgyalások Moszkvában folytak, Halifax lord a Felső Házban beszédet mond, melyben kijelenti, hogy a történetk ellenére is hajlandó Németországgal barátságos úton kiegyezni.

Az oroszok annyira mentek, hogy Halifaxot, beszéde után meghívták Moszkvába, jöjjön el személyesen a tárgyalások eredményes befejezése végett. Fényes fogadtatást ígértek neki.

Ha Halifax lord elfogadta volna ezt a meghívást, a tárgyalások talán annyira előrehaladnak, hogy a felek megegyezésre jutnak. De nem ment el. Helyette egy külügyminiszteri hivatalnokot küldtek. De ugyanekkor történt még valami, amit érdemes megemlíteni. A tokiói angol követ — Chamberlain jóbarátja — beszédet tartott a parlament külügyi bizottsága előtt és ebben a beszédben élesen kikelt az oroszokkal kötendő szerződés ellen.

Erre azután a moszkvai Právdában Zsdanov figyelmezteti a nyugati politikusokat. Cikkében kétségbe vonja, hogy az angolok komolyan gondolnak ellenállásra a fasizmussal szemben és arra, hogy megakadályozzák a további erőszakoskodásokat. Többek között megemlíti, hogy a tárgyalások folyamán Oroszországnak mindösze 16 napra volt szüksége az angol válaszjegyzék áttanulmányozására, ajánlata megtételére, az angolok és franciák ellenben 59 napig halasztgatták válaszukat. Így azután a

tárgyalások mind tovább és tovább húzódtak és közben július hó harmadik hetében az angolok tárgyalásokba kezdenek a németeknek nyújtandó egy milliárd fontos kölcsönről. Erre Lloyd George (a liberalisták vezére) élesen megjegyezte: — Már négy hónapja folynak a tárgyalások Oroszországgal és senki sem tudja, hogyan állnak a dolgok. Önök a világ legnagyobb katonai hatalmával tárgyalnak; önök azt akarják, hogy segítségükre legyenek; önök nem ellenséggel tárgyalnak, hanem barátal. Chamberlain úr közvetlen tárgyalásokat folytatott Hitlerrel. Személyesen meglátogatta. Ő és Halifax lord Rómába is elmentek. De kit küldtek Oroszországba? Foreign Office egyik hivatalnokát. Ez sértés. A mi kormányunk mégis csak ennek a gigantikus hadseregnek és légi haderőnek segítségét kéri, ennek a bátor népnek segítségét — nincs nála a világon bátrabb —, mely a legnagyobb nehézségen keresztül töri magát, hogy függetlenségét kiharcolja. Ha valóban akarják segítségét, olyan embert küldjenek el, aki méltó az ilyen nagy horderejű feladatra . . .

Valamivel a beszéd előtt az orosz kormány július 23-án ajánlotta: folytassanak tárgyalásokat a vezérkrok, Gamelin tábornok és lord Gorth helyett alacsonyabb rangú tiszteket küldtek. Ez a küldöttség augusztus 5-én indult el és 11-én ért Moszkvába. Időközben az angol kormány kihasználja az alkalmat és megszakítva a tárgyalásokat, visszahívja Strang-ot Moszkvából. Ugyanekkor egyes angol lapokban a konzervatív körök emberei követelik, hogy hozzanak létre egy négyes paktumot Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország között.

Ez elkedvetlenítette az oroszokat. De a tárgyalásokra a lengyel kormány magatartása volt a legrosszabb kihatással. (A lengyel kormány magatartását is jórésztben Anglia diktálta. Szerk.) A szovjet megbízottak rámutattak arra, hogy Oroszországnak nincsenek közös határai Németországgal, ha tehát azt akarják, hogy Lengyelországnak hathatós támogatást nyújtson, akkor szükséges megállapítani, mily módon vonuljon keresztül Lengyelország területén a szovjet hadsereg. Franciaország és Anglia kérdést intéztek ebben az ügyben Lengyelországhoz, de azt a feleletet kapták, hogy Lengyelország eléggé felkészült arra, hogy saját erejével is ellenálljon a németeknek, nincs tehát szüksége orosz segítségre. Franciaország és Anglia ezt a választ egyszerűen tudomásul vették és ezzel az ügy számukra befejeződött.

Mi történik, ha ilyen feltételek mellett köt egyezményt Oroszország? Először is saját határainál meg kellett volna várnia, míg Németország végez Lengyelországgal anélkül, hogy a nyugati hatalmak bármilyen segítséget is nyújtottak volna és azután a saját területén feltartani a győzelemittas hadsereg fergeteges támadását.

Lengyelországnak ez a magatartása végzetesen hatott a tárgyalásokra. Az oroszok kijelentették, hogy ezek a megbeszélések teljesen irreálisak, mivel egyrészt Oroszország segítségét kéri, másrészt pedig ezt a segítséget elutasítják.

Ilyen körülmények között nyilvánvaló volt: a Szovjetunió

többet már nem remélhette, hogy a katonai szövetség valaha is életbe lép. Világos, hogy az oroszok augusztus első felében véglegesen elvesztették reményüket. A történelem-tudósok valamikor majd csodálkozni fognak azon, hogyan bízhattak eddig is az eredményben és hogyan is volt türelmük ilyen sokáig folytatni a tárgyalásokat. Az oroszok sokat vártak Anglia és Franciaország közvéleményétől. A Németországgal való megneemtámadási egyezmény megkötése után a moszkvai polgároknak szinte hihetetlen volt, hogy a franciák és angolok még mindig túrik kormányaiukat, melyek a népeket ilyen veszedelembé sodorták.

Említettük már, hogy Lengyelország magatartása döntő volt az angol—~~orosz~~ tárgyalásokra. De ez a magatartás Chamberlain politikájának egyenes következménye volt. Chamberlain hatalomrajutásának első idejétől kezdve állandóan azt bizonyítgatta, hogy Oroszországgal nem óhajt semmiféle barátságot és nem akar a fasizmusnak ellentálni. És még valamit meg kell mondani: sem az angol közvélemény, sem az ellenzék, sem a konzervatív párt azon része, mely nem egyezett Chamberlain politikájával, nem vette észre, hogy a támadóval szembeni állandó engedékenység mind közelebb és közelebb viszik a világot a háborúhoz, senki sem harcolt elég eréllyel azért, hogy Chamberlaint megbuktassa.

Oroszország álláspontja világos volt. Azon fáradozott, hogy se Németország, se a szövetségeseik, sem pedig együttesen meg ne támadják. Nem kétséges, hogy egy Franciaországgal és Angliával megkötött szövetség lett volna a legjobb garancia az ilyen támadás ellen. De mivel az angolok ezt a szövetséget nem akarták, Oroszországnak be kellett érni a második védelmi vonallal — a Németországgal megkötött megneemtámadási szerződéssel. És Oroszországnak tökéletesen igaza volt, amikor ezt a módszert követte. Churchill nyíltan megmondta a parlamentben: „Tulajdonképpen miért is reménykedtünk abban, hogy Oroszország harcolni fog miértünk? Semmi kétség sem férhet hozzá: nekünk semmiféle jogunk sincs az ő jóakarataikra épp úgy, ahogy nekik sincs a mienkre.“ -

Világszemle

AZ UJJAÉPÜLŐ FRANCIAORSZÁG

Franciaország összeomlása óta két hónap telt el. Ez idő alatt a 200 család tartaléksapata, a francia vezető politikusok minden erejükkel folytatják háború előtt megkezdett munkájukat, a demokrácia végleges megsemmisítését. A tekintélyuralmi rendszert bevezetni szándékozó rendeletek mellett különleges bíróságot állítottak fel, melynek feladata a katonai vereség okait kikutatni és a bűnösöket megbüntetni. Pedig mindenféle, különösebb bírósági eljárás nélkül is megállapítható, hogy Franciaország a háborút vezetőinek antidemokratikus kormányzata és elnyomó politikája